

Een zinvol leven in een rechtvaardige en zorgzame samenleving

A meaningful life in a just and caring society

Context

De UvH is een levensbeschouwelijke universiteit op humanistische grondslag, wat tot uiting komt in haar missie:

De Universiteit voor Humanistiek realiseert vanuit humanistische grondwaarden kwalitatief hoogstaand wetenschappelijk onderzoek en onderwijs en draagt daarmee bij aan een humane samenleving waarin alle mensen een zinvol leven kunnen leiden.

Vanuit haar missie sluit de universiteit aan bij de drie pijlers van het hedendaags humanisme, zoals verwoord door de zendende instantie van de universiteit, het Humanistisch Verbond:

- Het humanisme is een levensbeschouwing die uitgaat van de waardigheid en autonomie van mensen en haar inspiratie vindt in idealen van humaniteit.
- Het humanisme is een politiek-moreel streven met een sterk maatschappelijke component¹.
- Het humanisme omvat het streven naar een goed, mooi en zinvol leven.

Een humanistische levensbeschouwing als leidraad voor een onderzoeksprogramma nemen, zoals aan de UvH gebeurt, impliceert het hanteren van een gedragen visie op mens en samenleving, en in het bijzonder op *goed* leven en samenleven. Hieronder beschrijven wij daarom eerst de contouren van onze humanistische visie.

Morele ruimte

Het eerste uitgangspunt van de aan onderstaand onderzoeksprogramma ten grondslag liggende humanistische visie is de overtuiging dat ons (samen)leven zich oriënteert in een morele ruimte, die de mens de mogelijkheid biedt van morele ontwikkeling, sensitiviteit en erkenning, maar die ook het risico van morele kwetsuren in zich draagt, die om een (individueel en/of collectief) antwoord vragen. In die morele ruimte is de mens in staat een autonoom, zinvol leven te leiden. Ons samenleven vindt plaats in de context van sociale, culturele en politieke structuren die meer of minder rechtvaardig en zorgzaam kunnen zijn. De drang tot *humanisering* van deze structuren en praktijken is van oudsher sterk verankerd in het UvH-onderzoek.

Kwetsbare kracht

Humanisme beschouwt het menselijk bestaan ook als kwetsbaar, gebrekkig, conflictueus, eindig en afhankelijk. Mensen lopen verwondingen op en ook de beste bedoelingen kunnen inhumain

---

¹ Onder sociaal-politieke factoren rekenen we ook beïnvloeding van kwaliteit van het milieu, waaronder biodiversiteit en de kwaliteit van lucht en drinkwater, en technologische mogelijkheden om deze te verbeteren. De UvH erkent deze uitdrukkelijk als medebepalend voor menselijke bloei, maar doet zelf geen onderzoek naar deze factoren.

uitpakken. Humanisme streeft daarom naar verbetering, niet naar volmaaktheid. Bovendien stellen mensen vaak tegenstrijdige eisen aan de kwaliteit van het bestaan. We verlangen tegelijkertijd zowel individuele vrijheid als gemeenschappelijkheid en solidariteit. En we verlangen zowel dat iedereen gelijk is, als dat er iemand een knoop kan doorhakken. Mensen tot bloei brengen gaat dus niet over een vlekkeloos ideaal bestaan, maar over zo goed mogelijk samenleven met gebrek, kwetsbaarheid en tegenstrijdigheden.

Plurale samenleving

Wij leven ook in een *plurale samenleving* en het leren omgaan met pluriformiteit, is een belangrijk aspect van '*human flourishing*'. De UvH staat voor een (inclusief) humanisme, dat zichzelf positief definieert als een visie op en praktijk van goed leven en samenleven door de verschillende levensbeschouwelijke tradities heen. De humanistische waarden die deze visie op goed leven en goed samenleven richting geven, bieden daarmee geen statisch kader, maar zijn fluïde, dynamisch, emergent. Het Humanisme is daarmee open voor kritiek en onderzoekbaar.

Humanistisch geestelijke verzorging

De UvH dankt haar bestaansrecht aan het feit dat zij is aangewezen als ambtsopleiding vanwege het Humanistisch Verbond, waardoor de praktijk van humanistisch geestelijk werk tot het hart van haar onderwijs en onderzoek behoort. Humanistisch geestelijk werk omvat in brede zin de begeleiding van individuen, groepen en organisaties bij zingevingvragen en humaniseringsvragen. Speciale aandacht gaat dan ook uit naar professionele hulp en begeleiding – waaronder 'geestelijke begeleiding' – bij het tot bloei brengen van individuen, groepen en organisaties, met name in de publieke sector, waar wij ons primair richten op de domeinen zorg, welzijn en onderwijs.

Hieronder wordt het onderzoeksprogramma 2017-2021 van de Universiteit voor Humanistiek beschreven. Bovenstaande uitgangspunten zijn het kader op basis waarvan inhoudelijke keuzes zijn gemaakt.

Doel van het onderzoeksprogramma

Doel van het onderzoeksprogramma is te komen tot een sterkere focus in het onderzoek. Een sterkere focus is nodig om als kleine academische gemeenschap bij te kunnen dragen aan de verdere ontwikkeling van de Humanistiek als menswetenschap, om wetenschappelijk en maatschappelijk relevant te zijn en impact te hebben, en voor het versterken van de mogelijkheden tot interne en (inter)nationale externe samenwerking.

Leeswijzer

Het onderzoeksprogramma is als volgt vormgegeven. Op niveau 1 beschrijven we de onderzoeksvragen die voortkomen uit de missie van de universiteit. Deze worden ook in de context van het lopende onderzoek geplaatst. Op niveau 2 wordt het onderzoeksprogramma in leerstoeloverstijgende thema's uiteengelegd. Beschreven wordt de manier waarop het thema voortvloeit uit en bijdraagt aan de missie van de universiteit. Op niveau 3 worden de onder het thema lopende onderzoeksprojecten behandeld (1ste, 2de en 3de geldstroom). Niveau 3 is dus per definitie steeds in beweging en als zodanig wel afgeleid en aansluitend op, maar geen onderdeel van, dit onderzoeksprogramma.

Niveau 1 – Schets van de uitgangspunten van het onderzoeksprogramma

Bovenstaande visie op het Humanisme en de Humanistiek vertaalt zich in één onderzoeksvraag, die tevens de kern van het geestelijk werk omvat:

Hoe optimaliseren we de mogelijkheden voor mensen om een waardig en zinvol leven te leiden, in een rechtvaardige, zorgzame samenleving?

In dit onderzoeksprogramma wordt geformuleerd hoe de missie van de UvH in het onderzoek van de universiteit gestalte krijgt. De centrale thematiek van dit onderzoeksprogramma is de optimalisering van de mogelijkheden voor mensen om een goed leven te leiden met anderen, binnen de context van de intermenselijke conditie zoals deze in pluralistische samenlevingen vorm krijgt. In dit uitgangspunt resoneert de humanistische morele inzet dat mensen hun leven en samenleven in overeenstemming met hun eigen aspiraties en capaciteiten gestalte kunnen geven, als volwaardig participierend deelnemer aan de samenleving. Tegelijkertijd wordt de kwetsbaarheid van dit streven onderkend. Het bovenstaande uitgangspunt levert dan ook vele vragen op, waarvan wij er twee in ons onderzoek nadrukkelijk adresseren. Het onderzoek aan de UvH dient zich steeds te verhouden tot het complexe samenspel tussen twee spanningsvelden:

1. Het spanningsveld tussen het realiseren van menselijke potentie en het erkennen van menselijke kwetsbaarheid
2. Het spanningsveld tussen speelruimte voor human flourishing en moreel actorschap en bepaaldheid door sociale, culturele en politieke structuren

Centrale concepten

De mens wordt aangesproken als *moreel actor* van zijn/haar eigen leven, dat wil zeggen, als een wezen dat binnen de context van sociale structuren en ongelijke levensomstandigheden, de mogelijkheid heeft mede vorm te geven aan leven en samenleven, op basis van wat als betekenisvol, waardevol en/of zinvol wordt beschouwd. Het ideaal van *moreel actorschap* dat hieraan ten grondslag ligt is geïnspireerd door Ricoeur, en drukt de nagestreefde potentie uit van een goed leven, met en voor anderen, volgens eigen aspiraties en capaciteiten, als volwaardig participierend lid van een samenleving of gemeenschap.

Wanneer het gaat over het tot bloei brengen van mensen is '*Human flourishing*' een belangrijk concept. Het humanisme stelt dat het menselijk bestaan niet in dienst staat van een extern doel, maar dat de kwaliteit van het menselijk bestaan een doel in zichzelf is. Een humane samenleving is een samenleving waarin mensen elkaar als volwaardig medeburger erkennen en elkaar tot bloei helpen brengen. Onderzoek naar hoe dat doel te bereiken kan worden, hoort tot de focus van het UvH onderzoeksprogramma.

Een humanistische visie op mens en samenleving, en in het bijzonder op *goed* leven en samenleven veronderstelt ook de aanwezigheid van '*social imaginaries*', verbeeldingen van hoe ons samenleven vorm krijgt en hoe we ons tot elkaar en tot de richtinggevende waardenkaders van onze cultuur verhouden. De UvH beschouwt dit als een kernaspect van de moderne cultuur, tot uitdrukking komend in seculiere en religieuze tradities. De humanistiek richt zich uitdrukkelijk op dit complexe geheel van individuele en gedeelde zinservaringen, dat in de recente literatuur wordt geconceptualiseerd als social imaginaries.

Het onderzoek aan de UvH bestudeert de centrale thematieken van 'human flourishing', 'social imaginaries' en 'moreel actorschap' op verschillende manieren, zowel in fundamenteel theoretisch/conceptueel onderzoek als in praktijk-georiënteerd/veranderingsgericht onderzoek. Aan de UvH worden geesteswetenschappelijk en sociaal-wetenschappelijk onderzoek steeds op elkaar betrokken. Deze verwevenheid geeft de mogelijkheid om de complexe vraagstukken van deze tijd omvattend te onderzoeken: visieontwikkeling en het toetsen van visie aan de sociale en organisatorische praktijken zijn in duurzame wisselwerking.

Body of Knowledge

Een gezamenlijk onderzoeksprogramma vraagt om een gedeeld 'body of knowledge'. Ook het streven van de universiteit om de Humanistiek te ontwikkelen als een nieuwe menswetenschap die zich richt op zingeving en een humane samenleving vraagt om een gedeelde basis van denkers die dit streven ondersteunen. Ook al noemen de genoemde auteurs zichzelf geen humanist, ons denken over een hedendaags Humanisme wordt gevoed door hun ideeën en theorieën.

Fundamenteel voor dit denken zijn klassieke auteurs als Heidegger, Nussbaum, Arendt, Ricoeur, Gadamer, Merleau-Ponty, Bourdieu, Taylor, Girard en Giddens. Hun denken over goed en kwaad, macht en onmacht, kwetsbaarheid en kracht vormt de basis van de Humanistiek als nieuwe menswetenschap en hun werk wordt in het onderwijs gebruikt als basis (vandaar body of knowledge) van waaruit het eigen denken van studenten zich verder kan ontwikkelen.

En tenslotte kent elk onderzoekthema belangrijke auteurs, wiens werk meer toegespitst is op voor deze thema's belangrijke onderwerpen. Voor het onderzoek naar *Humanisme als levensbeschouwing en geestelijke verzorging op humanistische grondslag* zijn dat de grondlegger van het Nederlands georganiseerd Humanisme Jaap van Praag, Philip Kitcher, met zijn werk over atheïstisch humanisme en de religieuze dialoog, Anthony Pin en George Fittchet, beide internationaal actief op het terrein van Humanistische chaplaincy, Chantal Mouffe over agonistisch pluralisme en Arjun Appadurai over de 'capacity to aspire'. Naast Jaap van Praag zijn ook Judith Butler en Iris Murdoch belangrijke denkers voor het HGV. En in het denken over resilience: Ricca Edmondson, Hilde Lindemann, en Thomas Cole. En tenslotte natuurlijk de eigen denkers: Derkx' werk over goed ouder worden en het werk van Jorna en Mooren over geestelijke verzorging op Humanistische grondslag.

Voor het thema *Humanisme als politiek moreel streven en burgerschap* zijn dat Elliott Freidson, met zijn theoretisch kader om veranderingen in burgerschap en professionaliteit in organisaties te begrijpen, Arlie Hochschild, die aan de basis stond van de emotiesociologie die het mogelijk maakt om morele emoties in veranderende verhoudingen in organisaties en beleid te begrijpen en te analyseren, Axel Honneth en Nancy Fraser als sociaal filosofen over erkenning, Michelle Lamont als emotiesocioloog over respect en erkenning, Michael Walzer als politiek filosoof over burgerschap, Alloni over opvoeding en burgerschap, Biesta over politiek van de pedagogiek.

Voor *Zorghethiek* zijn de belangrijkste denkers Joan Tronto, vanwege haar politiek-ethisch denken over zorgpraktijken, Margaret Urban Walker en haar onderzoek naar epistemologie en macht in sociaal-politieke ordening, Annelies van Heijst, als wijsgerig ethisch denker over zorgpraktijken, Sara Ruddick, onderzoek naar epistemologie, praxeologie en filosofiekritiek en Eva Feder Kittay met haar denken over afhankelijkheid en kwetsbaarheid.

Onderscheidend aan het UvH onderzoek in het algemeen is:

1. een *kritisch-normatieve insteek* die mede samenhangt met de levensbeschouwelijke inspiratie vanuit een ondogmatisch en inclusief humanisme;
2. een sterke, zowel theoretische als empirisch, praktische oriëntatie op *praktijken en processen* waarin het humanistische politiek-moreel streven naar goed leven en samenleven concreet vorm krijgt;
3. de humanistische visie op goed leven en samenleven wordt in het UvH onderzoek benaderd als dynamisch, ingebed in culturele, maatschappelijke en historische contexten, aan verandering onderhevig en principieel bekritiseerbaar;
4. een *multidisciplinaire insteek*, die ernaar streeft om inzichten en methodes uit verschillende constituerende disciplines van de humanistiek met elkaar te verbinden en elkaar wederzijds te laten versterken, toewerkend naar een vruchtbaar interdisciplinair samenspel;
5. een keuze voor voornamelijk kwalitatieve *onderzoeksmethodes* uit de verschillende constituerende disciplines van de humanistiek die aansluiten bij de geformuleerde humanistische visie op mens en samenleving en bij de vragen die vanuit het werkveld op ons afkomen.

De inleiding en niveau 1 van het onderzoeksprogramma zijn na advisering door de UR aldus vastgesteld door het CvB op 26 oktober 2018.